

TAGE KURTÉN

För akademi och teologi – i tiden

Avskärdsföreläsning inför pensionering

EN NYFIKEN STUDENT

Då jag tagit studenten vid Åbo Svenska Samskola våren 1969 stod det klart för mig att jag skulle studera teologi. Efter värnplikten, där jag slutade som sanitetsundersergeant, inledde jag mina studier vid Åbo Akademi hösten 1970. Man kan fråga sig vad som år 1970 kunde få en ung människa att välja att studera teologi. I det kulturradikala klimatet från slutet av 1960-talet var kyrkan inte speciellt i ropet. Min närkulturella omgivning i Åbo var närmast likgiltig inför allt religiöst. Den här bakgrunden gjorde att jag kände mig mera hemma i det sekulära än i ett specifikt kristet sammanhang. På den punkten upplevde jag en skillnad i förhållande till medstudierande som kom från de svenskspråkiga delarna av Österbotten. Många österbottningar hade i mina ögon en stark identitet som kristna i kontrast till omgivningens mer eller mindre sekulära livssyner. Så här i efterhand tror jag att just det här sen kommit att prägla en stor del av mitt forskningsintresse: Hur kan man formulera kristen gudstro så att det inte uppstår en klyfta mellan sekulärt och kristet?

Den direkta orsaken till mitt val av utbildning var att man vid kristna ungdomssamlingar underströk att Borgå stift behövde unga präster. Paradoxalt nog blev jag sen aldrig präst. Jag visste egentligen inget om vad som väntade mig i studierna. Prästli-

vet hade jag däremot sett på nära håll. Min pappa var präst och på 1960–1970-talen verksam i Åbo.

Jag fann studierna mycket intressanta. Så gott som alla ämnen intresserade mig. Men mest intresserad var jag av religionsvetenskap, speciellt religionssociologi med sin nutidsinriktning, och av mitt blivande huvudämne, teologisk etik med religionsfilosofi. Jag kände mig genast hemma i det akademiska livet. Under 1970-talet var däremot det studentikosa satt nästan helt på undantag. De studerande som var aktiva inom studentkåren var i de flesta fall politiker, med starka förankringar i vänster-, mitten- och höger partier. Politik var en allvarlig sak – och den medvetna studenten dämpade sin festlust. Det hindrar inte att både jag och min hustru Haije (vi gifte oss i början av år 1972) deltog i maskeradbaler som på 70-talet årligen arrangerades av Kemistklubben. Ett år var hustrun haremdansös och jag en arab med lösskägg och lång mantel. Ett annat år var vi vampyrer – jag greve Dracula i frackrock med långa, vassa hörntänder.

1970-talet var turbulent i hela västvärlden, inte minst vid universiteten. En man en röst var målet för så gott som samtliga då aktiva studenter. Engagemanget i studentpolitiken kretsade starkt kring detta mål. Vi fick en förvaltningsreform i slutet av årtiondet, men inte en man – en röst. Reformen ledde till dagens trepartsdemokrati – på gott och ont. I

dag konstaterar jag att modellen lett till att de, som enligt universitetslagen har det yttersta ansvaret för enskilda ämnen, det vill säga professorerna, har en alltför svag ställning. Orsaken finner vi historiskt i en oförmåga hos professorerna på 1970-talet att gå med i en diskussion kring ett mera demokratiskt organiserat universitet.

Jag kom tidigt med i den spirande universitetsdemokratin. Jag var suppleant som studentrepresentant i fakultetsrådet under det andra läsåret. Men redan det tredje året valde kårfullmäktige, av någon för mig obegriplig anledning, mig till ordförande för något som hette Studierådet – en kontaktlänk mellan studenterna och Akademiens ledande organ. Jag satt sen också två år som studenternas representant i Rektorsnämnden – Åbo Akademi dåvarande exekutiva styrelse. Det har präglat mitt intresse för Akademien som helhet sen dess.

Radikalismen på 1970-talet påverkade mig sannolikt mera än vad jag då förstod. Jag märker så här är i efterskott, att jag i hela mitt liv odlat ett kritiskt förhållningssätt till det mesta som jag möter. Men det har inte i första hand handlat om konkreta detaljer – dessa har intresserat mig mindre. Det har handlat om de stora förutsättningarna som ligger bakom olika skeenden. Detta intresse har visat sig i mitt administrativa engagemang. Men det har också synts i min forskning, i ett genomgående starkt intresse för olika självklara förutsättningar. Det handlar om övertygelser som ofta omedvetet färgar vårt liv och vårt tänkande i de sammanhang och kontexter där vi befinner oss.

EN EXAMENSREFORM – ITIDEN

Under 1970-talet skulle också utbildningen vid universiteten reformeras. En väldig apparat startade 1975, med nyanställda planerare vid så gott som varje fakultet i landet. Den ledde till en examensreform som infördes i samtliga universitet i Finland åren 1979-1980. Klimatet både i studentpolitik och i arbetet på att reformera utbildningen passade mig mycket väl. I vartdera fallet betonades Akademiens plats i tiden. Examensreformens ledande idéer betonade en växelverkan mellan teori och praxis – under vetenskapens stränga blick. Det nya som betonades var vidare: tvärvetenskap, en gemensam filosofisk

grund för alla studenter, nya pedagogiska metoder, projektarbete både i forskning och i undervisning med mera. Man ville vidare motverka professorers godtycke genom att skapa en modell för att jämföra kraven på studieprestationer. Studentens arbetsinsats omräknades i studieveckor. En magister avlade 160 studieveckor.

Med begreppet ”studievecka” fick vi den första kvantifieringen av arbetet vid universiteten. Femton år senare skulle detta följas upp av de målstyrningsinstrument som då lanserades och som efter sekelskiftet alltmera preciserats. Från att de första promemoriorna kring detta kom år 1988 fram till idag, har jag personligen hört till dem som framfört en tydlig kritik. Enligt min uppfattning har den nämnda utvecklingen varit mera negativ än positiv för akademisk verksamhet. Man tvingas betona kortsiktiga kvantitativa mål. Det passar illa ihop med långsiktiga forskningsplaner. Principerna för att fördela medel efter kvantitativa resultat går inte ihop med strategisk forskningspolitik där ny kunskap är det viktiga. Fördelningsprinciperna är svåra att förena med, till exempel. Åbo Akademi behövde att upprätthålla många små ämnen. Systemet uppmuntrar till konkurrens och öppen tävlan om studenter och om extra finansiering. Det skapar en akademisk miljö där man inte har råd att samarbeta, och där man har svårt att arbeta för gemensamma mål. Listan kunde göras längre. Med det vill jag inte säga att inte universiteten också gjort en rad goda satsningar under de senaste årtiondena – men om det är på grund av, eller trots styrningsmodellen må vara osagt.

Lyckligt omedveten om dessa framtida mörka moln på den akademiska himlen, hörde jag till skaran av nya planerare. I höst är det exakt 40 år sen jag fick denna min första riktiga anställning. I fyra-fem år arbetade jag sen tillsammans med en stor skara andra på den nya examen. Det här arbetet kom ytterligare att befästa min starka känsla för Åbo Akademi som helhet – samtidigt som det gav starka band till teologiska fakulteten i Helsingfors, med vilken vi samarbetade under hela reformprocessen. Jag hade ett gott och intensivt samarbete med kollegan Aila Lauha vid Helsingfors-fakulteten. Att vi vardera skulle sluta som professorer, hon i kyr-

kohistoria och jag inom systematisk teologi hade vi förstås ingen aning om då.

Reformarbetet gav mig samtidigt möjlighet att vara med och utveckla den teologiska utbildningen på ett, som jag ansåg, meningsfullt sätt. Studentrörelsen på 1960- och 1970-talen bottnade bland annat i nya vetenskapsfilosofiska idéer. Dessa gällde i första hand samhällsvetenskaperna, men också humaniora och teologi. Intresset för vetenskapsteori var stort bland oss som på 1970-talet siktade på en akademisk bana. Och den vetenskapsfilosofi som präglade många av oss betonade det nödvändiga sambandet mellan teori och praktik. Det handlade inte, som man idag alltmera betonar, om att vetenskapen skall vara praxis-inriktad för att nå ekonomiskt och praktiskt nyttig kunskap. Det handlade snarast om att man skulle uppmärksamma den teoretiska kunskapens plats i det praktiska livet i samhället utanför akademien. Det som man vände sig emot, var ett naivt ointresse för verkligheten utanför det akademiska. En akademiker skulle inte få blunda för kunskapens konsekvenser i livet utanför det rent akademiska.

FÖRTEOLOGI I TIDEN

I teologin hade det dittills rådande, starkt empiriskt färgade kunskapsidealet gjort, att den teologiska forskningen mest bestod av historiska undersökningar eller av kritiska analyser av tankar som någon annan redan tänkt. Dessa tankar skulle enbart ses i sitt ursprungliga sammanhang. Att använda dem för våra nu aktuella problem sågs inte med blida ögon. Här införde examensreformen en annorlunda syn. Reformarbetet gjorde att jag började söka efter ett tydligare grepp på teologins förhållande till praxis. Det syns i titlarna på min avhandling pro gradu och min doktorsavhandling. Den förra hette *Teori och praxis inom teologin: Problem inför examensreformen 1978* (1976), den senare *Vetenskaplig teologi och dess samhällsrelation* (1982).

På 1960- och 1970-talen hade den moderna sekulariseringen nått ett slags höjdpunkt i väst. Sekulariseringen betydde att religionen flyttades ut ur det offentliga, och ut ur de flesta människors vardag. Den placerades in i en privat sfär. I det privata kunde den som så ville få hålla på med religion – litet som när andra sysslade med fotboll eller frimärks-

samlade. I ett rent sekulärt perspektiv kunde man här tala om ”hobbykristendom”! Men man måste då komma ihåg att en sådan beteckning sällan motsvarar hur religiösa människor själva uppfattar sin religiositet. Det var i varje fall den här uppdelningen mellan å ena sidan religiöst liv (gudstjänstbesök, bön, bibelläsning med mera) å andra sidan allt övrigt liv (kompisaktiviteter, skol- och studiearbete, sällskapande, kommande yrkesliv, familjebildning och så vidare) som jag hade svårt med. Jag saknade en kristendoms tolkning som skulle göra religionen begriplig och relevant mitt i det liv som alla ”vanliga människor” levde och lever. En stor teolog som grubblat på samma sak 30 år före mig var Dietrich Bonhoeffer. Han var en av mina inspirationskällor. Att han avrättades av nazisterna strax före krigsslutet borde kanske ha gjort mig mera betänksam.

TIDEN OCH VERKLIGHETEN

En av hedersdoktorerna i teologi vid Åbo Akademi är Anders Jeffner. Denna framstående, tidigare Uppsala professor sade en gång så här: ”Teologins samhällsanknytning är människan”. Det här är en devis som jag också kan stå för. Sekulariseringen har medfört att stora delar av vår tids människor inte ser att religion och kristendom skulle angå dem och deras liv. Teologins uppgift är bland annat att undersöka hurudana premisser en sådan sekulär hållning vilar på. Hur ser den religion eller kristna tro ut, som den non-religiösa avvisar eller finner meningslös?

Globalt sett är det ingen tvekan om att stora delar av mänskligheten lever och ser på livet och verkligheten med ”religiösa glasögon”. Det är inte heller någon tvekan om att sådana glasögon för många skänker livet mening och djup. Följer vid då vid universiteten den sekulära föreställningen om ”hobbykristendom”, så kommer vi inom kort att enbart utbilda akademiker totalt utan verktyg att förstå större delen av mänskligheten, dess kulturer och samhällen. Bland annat därför är det motiverat att vi i det allmänna akademiska kunskapssökandet också försöker tränga djupare in i vad ett religiöst inslag i människolivet kan betyda.

På 1980-talet var jag fem år verksam vid kyrkans forskningscentral i Tammerfors. Då koordi-

nerade jag, tillsammans med dåvarande chefen för Suomen Kirkon Seurakuntien Keskusliitto, Veikko Pöyhönen, ett forskningsprojekt kring kyrka och kultur, med tyngdpunkt på den dåtida finländska samtiden. Projektet kan ses som ett försök att bättre förstå relationen mellan sekulär och kyrklig kultur. Mitt eget bidrag i nämnda projekt blev en större undersökning av livssyner hos finländska författare. Resultaten publicerades i två böcker: *Suomen kirjailijat, jumalausko ja kirkko* (1988) och *Tillit, verklighet och värde; Begreppsliga reflektioner kring livsåskådningar hos fyrtioen finska författare* (1995). Den senare boken slutförde jag som forskare vid Finlands Akademi.

De här forskningsinsatserna riktade mitt intresse mot den kulturella samtiden. En önskan att öppna de studerandes ögon för den samtida kulturen, framför allt i form av skönlitteratur och film, fick mig sen att i cirka 25 år årligen hålla en kurs som våren 2015 hette ”Kristen kulturtolkning”. Det som studerande i denna kurs förhoppningsvis lärt sig, är att se att vi i samtida litteratur och film, också i de till synes mest sekulära inramningar, möter uttryck för hur människor kämpar med tillvarons mening och med det besvärande inslag i oss själva som vi kan kalla ”vår moraliska uppfattning om rätt och fel”.

TEOLOGI I NORDISK KONTEXT

Vid Kyrkans forskningscentral skissade jag i en bok metodiska ramar för en akademisk teologi som försöker bygga broar mellan sekulärt och kristet språk. Den boken, *Grunder för en kontextuell teologi* (1987) öppnade för mig dörren till ett långt nordiskt samarbete. Under hela 1990-talet ledde vi, en rad ämnesföreträdare för systematisk teologi från alla nordiska länder, ett nätverk kring nordisk kontextuell teologi. I de workshops och sommarskolor som vi arrangerade deltog en rad av dagens yngre akademiskt etablerade systematiska teologer. Som namnet säger sökte vi utveckla en akademisk teologi som tog upp och bearbetade samtida frågor i samhället. Vi publicerade sammanlagt fem böcker. Bidragen i dessa rörde befrielsesteologi, feministisk teologi, miljöteologi och etik, kulturteologi, teologi och naturvetenskap, med mera.

I denna forskarmiljö kände jag mig väl hemma stadd. Ledningsgruppen, i vilken den äldsta under år 2015 fyllt 80 år, håller för tillfället på att sätta sista handen vid en ny bok. Den tar upp det teologiska temat ”eskatologi”, och frågar hur det temat kunde uppfattas på ett meningsfullt sätt idag. Jag jobbar där med frågan om eutanasi och hur man kan se på dödshjälp ur olika synvinklar.

SAMTIDENS STÖTESTEN: GUDSTRON

En av de frågor som sysselsatt en lång rad moderna filosofer, inte minst de religionskritiska, är frågan om Guds verklighet. I akademiska sammanhang har religiös tro vanligen setts som en teoretisk hållning, som en fråga om kunskap. Den kunskapssyn som varit rådande i väst betonar att all kunskap i sista hand vilar på något av våra sinnen. Gud, så som den gestalten har beskrivits, har vi inte kunnat fånga in med våra sinnen. Alltså finns inte Gud, blir så slutsatsen. Det här är troligen en av orsakerna till religionens tillbakagång i modern tid. Kritiken är klart formulerad av många kulturellt synliga intellektuella från tidigt 1900-tal fram till idag (till exempel Bertrand Russell, Ingemar Hedenius, Richard Dawkins). Dessa röster har gett legitimitet och stöd för en mera allmänt utbredd sekulär hållning i vår tid.

I en rad skrivelser har jag, i likhet med en rad andra religionsfilosofer och teologer, försökt visa att många av de religionskritiska argument som anförs, inte nödvändigtvis håller. Här, liksom i mycket av mina andra filosofiska framställningar, har jag haft stor glädje av min tidigare kollega, professorn i filosofi vid Åbo Akademi, Lars Hertzberg. Via honom har jag lärt mig att följa ett filosofiskt sätt att resonera som går tillbaka på Ludwig Wittgenstein. Med Hertzberg ledde jag också två projekt finansierade av Finlands Akademi i början av 2000-talet.

Utrymmet medger inte att jag utvecklar mitt resonemang kring gudstro mera i detalj här och nu. Men jag vill ändå lyfta fram en bild som jag använder, av den anledningen att den gett upphov till en viss diskussion. Mitt argument bygger på begreppet tillit. I linje med Hertzberg konstaterar jag att det finns två slag av tillitsrelationer: en som vi hyser för att vi har goda skäl för den, en annan som vi bara

lever i utan föregående prövning och utan skäl. Som exempel på det senare har jag många gånger pekat på relationen mellan makarna i ett gott äktenskap. Där kan vi, hos en maka, stöta på en fast övertygelse om att den andra är helt trofast. Det faller inte maken in, att den andra till exempel kunde vara otrogen. En poäng är att denna djupa tillitsrelation med ett slag skulle förvandlas, ifall någon skulle övertyga maken om att den andra kunde vara otrogen. Därefter präglas relationen av misstänksamhet – privatdetektiver kanske anlitas, varje mening maken yttrar genomanalyseras och så vidare.

I mitt argument är det viktigt att konstatera att en sådan relation är möjlig i vår mänskliga värld och att den samtidigt är omöjlig för den som intar misstankens hållning. Här kan man dra en parallell till gudstron: Kristen gudstro kan förstås som en sådan grundläggande tillit – utan skäl. Förstås den så, så innebär det att just en sådan tro förstörs ifall man kräver säkra rationella skäl, på förhand – för att kunna tro. Den vägen når man aldrig fram till en tro i den grundläggande formen. Argumentet är inget bevis för guds existens. Det är bara ett sätt att visa att en gudstro är möjlig, med bevarad intellektuell ärlighet. Den som tar avstånd från Gud med argumentet att det är omöjligt att tro med bevarad intellektuell ärlighet tycks i så fall begå ett misstag.

Det intressanta här och nu är kommentarer jag fått kring bilden av makarna. En kollega i Uppsala har aldrig förstått att man kunde hysa tillit utan skäl såsom bilden vill göra gällande. Jag har i min tur aldrig riktigt förstått varför han inte förstått. Min vän och nära kollega Mikael Lindfelt har också diskuterat det här bland annat i festskriften vid min 60-årsdag. Också han har vissa svårigheter med bilden, men han påpekar att den som sett min hustru och mig tillsammans kan förstå hur jag kunnat beskriva tilliten mellan makar som jag gjort. Det ser jag som ett gott betyg för det liv min hustru Hajje och jag levtt tillsammans.

EN POSTSEKULÄR TID?

I försöken att komma vidare kring frågan om gudstron har vi inom teologisk etik med religionsfilosofi vid Åbo Akademi haft ett större forskningsprojekt (2006–2011) tillsammans med en grupp

från Norge. Professorn Jan-Olav Henriksen från Menighedsfakulteten i Oslo ledde projektet tillsammans med mig. Vi pekade där på något som vi kallat postsekulära drag i dagens värld. Vid Åbo Akademi har också professorn i religionsvetenskap Peter Ny-näs lett en intern spetsforskningsenhet kring det postsekulära. Vad innebär alltså detta begrepp?

En rad samhällsfilosofer liksom många religionssociologer föreställde sig under 1900-talet att religionerna faktiskt skulle dö ut inom en överskådlig framtid. En som delvis ätit upp sina ord är den kända samhällsfilosofen Jürgen Habermas. Efter 9/11 har Habermas konstaterat att religionen har återtagit en synlig plats i det offentliga. Man talar om ”religionens återkomst”. Denna förändring är inte bara ett skrap på ytan. Tar man den på allvar så innebär den en djupgående kritik av det sekulära samhällets och den sekulära kulturens utgångspunkter. Många teologer och filosofer grubblar idag på vad det hela kommer att innebära. Sekulariseringen är trots allt idag fortfarande stark. Skall vi alltså tala om något postsekulärt? Jag återkommer till denna fråga nedan.

Ett exempel som florerat i Finland: i skolvärlden har man gått rätt långt i att utmönstra religiösa inslag. Det blir allt svårare att spela upp jultablåer, och sommarsalmens plats i skolan har på allvar ifrågasatts. Kritiken görs i namn av mänskliga rättigheter och religionsfrihet. Vad man därvid tycks glömma är att också kritiken vilar på en rad förutsättningar som inte alla delar. I det här fallet är det det sekulära tänkandet som står för självklarheterna. I fråga om sommarsalmen stödde politikerna inslaget i skolorna. Men motiveringen hörde hemma i det sekulära perspektivet: Psalmen tillåts, inte för att också religion bör kunna synas i skolorna, utan för att den är en del av vår finländska tradition.

Vad det här exemplet visar är hur det sekulära perspektivet blivit en ideologi som vill styra allt tänkande och handlande. Okritiskt övertagna ideologier är alltid skrämmande på sikt. Personligen ser jag ingen annan framtida väg ut ur en sådan sekularismens tvångströja, än genom att vi i vårt samhälle och i vårt kulturella liv ger utrymme för en lång rad olika religioner och livsinställningar att leva, sida vid sida och med respekt för varandra. Det här är

en av de större utmaningarna för dagens mänsklighet. En teologi som vill vara med i tiden har här ett fortsatt centralt uppdrag.

MORAL I VÅRTID

Det är inte bara i fråga om en religiös gudstro kontra sekulär verklighetssyn, som det uppstår spänningar i vårt samhälle och i en akademisk diskussion idag. Också på moralens område stöter vi på liknande motsättningar. I min installationsföreläsning i februari 1999 pekade jag på några sådana drag.¹ Jag går därför inte närmare in på dessa drag här. Men några ord om moralens plats i våra liv vill jag nämna.

Framväxten av det moderna tänkandet innebar att etik och moral förlorade sin fasta förankring i den kristna gudstron och i kyrkans undervisning. Efter det har man i västerlandet haft svårt att finna ett gemensamt moraliskt språk. Ett försök att bättre förstå vad moral tycks innebära utan att man förutsätter en gudstro, har starkt betonat den handlande och hens ansvar som något inre och ofrånkomligt. I våra liv stöter vi på sådant som berör oss på ett sätt som inte kan viftas bort: Inför en skadad människa vid vägen uppstår ett krav att göra något. Vi känner ett ofrånkomligt ansvar av något slag. Det moraliskt brännande är något som gör att jag är relaterad till situationen vare sig jag vill det eller inte.

I forskningsetiska nämnden vid Åbo Akademi satt jag i cirka 18 år. Där har vi försökt framhålla denna betoning av moral som forskarens inre ansvar. Forskningsetik är något som lärs ut i samband med att man lär ut god forskningspraxis. Det handlar inte primärt om att lära ut yttre etiska regler.

I två projekt i samarbete mellan filosofer (professor Lars Hertzberg), rättsvetare (mänskliga rättigheter – professor Martin Scheinin) och teologiska etiker vid Åbo Akademi (2000–2009) försökte vi i början av århundradet precisera betydelsen av den ovannämnda moralförståelsen för vårt sätt att förstå och förhålla oss till lagstiftning och lagar. Då den enskildas ansvar betonas, blir också betydelsen av varje individs personliga identitet och livsåskådning central. Därmed blir det betydelsefullt att vi inom teologisk etik med religionsfilosofi tagit upp ett nytt forskningsområde, livsåskådningsforsk-

ning. I moraldiskursen blir just betydelsen av olika människors livsuppfattning betydelsefull då vi skall förstå vad som står på spel i konkreta frågor.

MILJÖNS UTMANING

Av de många etiska utmaningar som dagens samhälle ställer oss inför har vår tids inverkan på den globala miljön varit bland de viktigaste. Inom ämnet teologisk etik har bland annat två avhandlingar i miljöetik skrivits. I Åbo Akademi ledningsgrupp för miljöforskning och -undervisning var jag verksam under de tolv första åren som professor. Tillsammans med professorerna Erik Bonsdorff och Marko Joas utvecklade vi där långt gående planer både på ett stort tvärvetenskapligt forskningsprojekt, och på ett helt nytt master program vid Åbo Akademi. Ingendera föll anslagsbeviljande myndigheter i smaken. Lyckligtvis fick vi finansiering för ett mindre mångvetenskapligt projekt, med bland annat boken *Konflikter i skärgårdsmiljö* (2011) som resultat. Där studerade vi olika sätt på vilka vi människor inverkat och inverkar på skärgårdsmiljön. Vi granskade också hurudana resonemang som individer och myndigheter för, för att komma till rätta med miljöns utmaningar.

KYRKAN I EN POSTSEKULÄR FRAMTID

Diskussionen kring det postsekulära har på allra senaste tid lett till ett förändrat intresse för kyrkans betydelse i Finland, liksom i alla övriga hittills starkt kristna länder. Både begreppen religion och sekularisering omprövas inom dagens teologi och religionsforskning. Religionens och kyrkans plats i lagstiftningen inom Norden stod i fokus för ett stort nordiskt nätverk på 2000-talet (2003–2008). Det nyvaknade intresset för en postsekulär utveckling färgade nätverkets arbete. Projektet leddes av professor Lisbeth Christoffersen i Roskilde och Köpenhamn. I det utvecklade jag förståelsen av moralens plats i det senmoderna samhällets sätt att se på religion.

Huvudfrågan, när vi blickar framåt, är vilken betydelse den nya kritiken av det sekulära samhället kan få för olika religiösa institutioner. Vad kan det betyda att bland annat kyrkan intar en synligare plats i det offentliga samtalet? Fortfarande anser många finländare idag, att religion inte har något att

göra med politik – politiken är sekulär. Vi kan bara tänka på dåvarande statsminister Alexander Stubbs kommentar i diskussion med ärkebiskop Kari Mäkinen inför församlingsvalet hösten 2014: ”Jag anser att det är viktigt att kyrkan inte blir politisk. Kyrkans roll har en andlig aspekt mellan sinne och kropp där själen finns”.

Det självklara i Stubbs hållning hör till det som dagens forskning kring en postsekulär utveckling måste ifrågasätta. Det postsekulära innebär som jag antytt att man i religiösa samfund höjer profilen, och att man konstaterar att våra västerländska sekulära stater uppvisar en rad totalitära drag. De är inte mer neutrala än andra ideologiskt starkt bundna stater. Vad kan då en postsekulär utveckling få för konsekvenser? Som jag ser det kan förändringen i ett demokratiskt samhälle innebära en allt lägre grad av politisk konsensus. Vi har anledning att skapa bättre former för ett öppet demokratiskt samtal som ger utrymme för andra än rent sekulära synpunkter. Det räcker inte heller med att politiker i någon mån artigt lyssnar på representanter för landets lutherska majoritetskyrka (som nu sker bland annat vid gudstjänster i samband med riksdagens öppnande). Samhälle och kultur måste bli pluralistiska i ordets sanna bemärkelse. Vi måste lära oss att leva tillsammans i fred, med bevarad respekt för varandras egenart. Det här gäller nationellt lika väl som internationellt. Livet blir härmed inte lättare. Men på lång sikt blir det kanske tryggare, och mera innehållsrikt.

UNIVERSITETENS FRAMTID

Jag har glimtvis noterat en rad problem som jag från min utkikspunkt ser med den pågående utvecklingen vid universiteten i vårt land och vid Åbo Akademi. Till sist några ord om den nya universitetslagen. Mitt engagemang för det administrativa i akademien, som fackligt aktiv, som medlem i fakultetsråd, som prodekanus och prefekt, samt till allra sist som universitetskollegiets ordförande, bottnar, tror och hoppas jag, i en demokratiskt färgad känsla för helheten framom enbart det teologiska där jag haft min vetenskapliga hemvist. Ett mångkulturellt samhälle är inget lättstyrt samhälle. Där måste man ta hänsyn till grupperingars olika utgångspunkter

och till behov som klart skiljer samhällsgrupper åt. På samma sätt är ett universitet som inbegriper en lång rad olika ämnen svårt att leda.

Universitetslagen ser helst att universiteten styrs av en stark rektor. Närhelst hen finner det befogat skall hen kunna styra med järnhand. Vore det en upplyst despot, så skulle kanske slutresultatet kunna ta hänsyn till mångfalden. Men sådana upplysta personer finns inte. Då är den enda lösningen att man ger klart och tydligt utrymme för krafter nedifrån att vara med och bestämma. Det är inte smidigare, men det ger större garantier till exempel för många små ämnen att få vara med. Och det skapar ett klimat där företrädarna för de många ämnena känner att de accepteras. Då kan de också vilja vara med och arbeta för, till exempel hela Åbo Akademis bästa.

Idag ser man vissa tecken på att Åbo Akademi är på väg i nämnd riktning. Det gör att jag tar avsked med litet större tillförsikt än jag skulle gjort för något år sen. Det känns överhuvudtaget bra att få blicka tillbaka på många år i Åbo Akademis, och den tidigare Teologiska fakultetens, tjänst. Jag har i mitt arbete fått bygga på en grund som tre av mina föregångare, professorerna Gotthard Nygren, Fredric Cleve samt Hans-Olof Kvist, lagt. Jag är tacksam för möjligheten att ha fått jobba vidare från denna grund.

Åren har varit rika för mig personligen. I framställningen ovan har jag framför allt lyft fram mina egna insatser. Till sist vill jag understryka att min trivsel och mina möjligheter att eventuellt bidra med något, till stora delar berott på alla de olika personer som jag fått samarbeta med, i forskningsprojekt och -nätverk, i olika administrativa organ, och inte minst som en del av en god gemenskap med kolleger, personal, forskare, doktorander och studerande vid teologiska fakulteten, och framför allt i mitt eget ämne. Jag känner att jag fått vara med och arbeta: ”För akademi och teologi – i tiden”!

---

1 Den föreläsningen, ”Varför får jag inte ta livet av min broder?”, finns publicerad i *Finsk tidskrift* 3/1999.